

Regionledningskontoret
Rikard Åslund

2022-11-15

Dnr: RUN 2022-
8745

ku.remissvar@regeringskansliet.se

och kopia till:

ku.md@regeringskansliet.se

Yttrande från Region Östergötland angående remissen av SOU 2022:28 Vår demokrati - värd att värna varje dag, Ku2022/ 01317

Bakgrund

Kommittén Demokratien 100 år hade i uppdrag att planera, samordna och genomföra en samling av insatser och aktiviteter för en stark demokrati under åren 2018–2021. Kommittén skulle uppmuntra en bredd av aktörer i hela landet att delta, såsom skolväsendet, det civila samhället, myndigheter och kommuner (dir. 2018:53). Utifrån direktivet formulerade kommittén tre målsättningar för arbetet. Kortfattat syftade dessa till att fler skulle ha en god kunskap om demokratin, att fler skulle engagera sig i demokratin och att fler tydligt skulle ta ställning för det demokratiska styrelseskicket.

I enlighet med kommitténs direktiv lämnas förslag på hur insatser och erfarenheter från kommitténs arbete kan tas tillvara av regeringen efter att kommittén har avvecklats. Kommittén har bland annat sett vikten av samordning och samverkan när flera aktörer genomför ett demokratifrämjande arbete, samt vikten av att det demokratifrämjande arbetet når ut i hela landet. Vidare lämnar kommittén flera förslag på åtgärder som syftar till att långsiktigt stärka demokratiperspektivet i myndigheters verksamhet, i utredningsarbetet samt inom skolväsendet.

Förslagen i korthet

- Kommittén föreslår att en nationell demokratifunktion inrättas med uppdrag att öka kunskaperna om demokratin, utgöra kunskapsstöd kring metoder för att öka deltagande och delaktighet i demokratin, bidra till samordning av myndigheters och andra aktörers demokratifrämjande insatser, samt analysera och ta fram lägesuppdateringar om tillståndet i den svenska demokratin.
- Kommittén föreslår att länsstyrelserna ges ett långsiktigt demokratifrämjande uppdrag.
- Kommittén anser att förvaltningsmyndigheterna i större utsträckning kan bidra till att befästa och utvidga demokratin samt förverkliga det demokratipolitiska målet. Statsförvaltningens allmänna demokratiuppdrag – att verka för att demokratins idéer ska vara vägledande inom samhällets alla områden och att alla människor ska uppnå delaktighet och jämlikhet – bör därför tydliggöras i myndigheternas styrdokument.
- Kommittén föreslår att ett krav på att redovisa konsekvenser för demokratin skrivs in i kommittéförordningen. Analysen av förslagets konsekvenser kan exempelvis innehålla konsekvenser för grundläggande fri- och rättigheter, demokratins funktionssätt eller människors möjligheter att delta i demokratin och utöva inflytande över det politiska beslutsfattandet.

Regionledningskontoret
Rikard Åslund

2022-11-15

Dnr: RUN 2022-
8745

- Kommittén rekommenderar att Skolverket får i uppdrag att förtydliga skolans demokratiuppdrag genom att utforma rekommendationer, allmänna råd och inspirationsmaterial som kan användas av huvudmän, skolledare och skolans personal.

Synpunkter

En generell reflektion är att utredningens förslag, vid en första genomläsning, i sig inte lyfter några invändningar. Bedömningen är att förslagen i mångt och mycket bygger på de insatser som gjorts inom ramen för bland annat Demokratin 100 år, Demokratistugan etc. Nationella myndigheter och offentlig förvaltning har utan tvekan en stor roll att spela för demokratins bevarande och utveckling. Sammantaget så har utredningen ett stort fokus på den nationella nivån och samordning, vilket i sig kan ses som gott då det ofta är just samordning som saknas kring frågor/initiativ som ska nå många/alla.

Dock, nationella insatser behöver i första hand fokusera på de rum och platser som lägger grunden för demokratiska processer. Det vill säga inom civilsamhället, folkbildningen, biblioteken, kulturen och dessas potential att skapa gränsöverskridande mötesplatser där demokratins fundament, tilliten, skapas. Region Östergötland finner det anmärkningsvärt att så lite utrymme ägnas åt dessa demokratins grundpelare, då dessa spelat och spelar en avgörande roll för demokratins utveckling i Sverige. Den tillit som utvecklades genom folkrörelsernas strävan för de breda folklagens bildning är den plattform som skapade den svenska demokratin. En tillit som skapades genom möten mellan olika samhällsklasser, och därtill en tillit som även utgick från ett samförstånd med den svenska statsmakten. Det är hos dessa krafter inom civilsamhälle, folkbildningen och kultursektorn som verkliga demokratifrämjande insatser bör göras.

Kommittén skriver;

Att nå ut till personer som står längst ifrån demokratin är viktigt för att stärka demokratin i framtiden. Kommittén har inte uttryckligen haft detta uppdrag och få aktörer som skrivit under deklARATIONEN har nått ut till dessa grupper. Kommittén har dock goda erfarenheter av de enskilda insatser som gjordes. Det är angeläget att samordnade, genomtänkta och långsiktiga insatser görs för dessa grupper. (s. 78)

Att kommittén lyfter att man inte har haft uppdraget att nå de som står längst ifrån demokratin väcker en del frågetecken, då fokus bör ligga på just de som står långt ifrån de demokratiska rummen. Ett arbete som visserligen kan innebära att många nivåer hos myndigheter, organisationer, institutioner m.fl. samordnar sig kring ett sådant viktigt uppdrag, men där Region Östergötland bedömer att de faktiska finansiella insatserna gör störst verkan ju närmare målgruppen dessa riktas.

En nationell samordning och en nationell demokratifunktion är säkerligen lovvärda initiativ, precis som att länsstyrelserna ges ett långsiktigt demokratifrämjande uppdrag. Men dessa perspektiv får inte böttna i en övertro att informationskampanjer eller publika insatser från myndigheter är det som skapar förutsättningar för demokratin i vårt land.

Med tanke på att utredningen i ett avsnitt hänvisar till Nordiska ministerrådets rapport "Tillit – det nordiska guldet", så är Region Östergötlands bedömning att mer sakkunskap borde hämtats från denna i vilka prioriteringar som läggs fram.

Regionledningskontoret
Rikard Åslund

2022-11-15

Dnr: RUN 2022-
8745

En särskilt gynnsam aspekt för den sociala tilliten i Norden har varit relationen mellan stat och organisationer. Föreningarna fyllde en viktig funktion som plattform för politiskt inflytande för den enskilde medborgaren vilket gett såväl ökad tillit till myndigheter och andra samhällsinstitutioner som i förlängningen ökad social tillit. Staten har samtidigt haft en öppen attityd till organisationerna, även om föreningarna i många fall haft ett kritiskt förhållningssätt till statlig politik.

Genom det frivilliga organisationslivet uppstod ett slags sammanhållande kitt i samhället i form av starka sociala normer om tillit och respekt som stöttar och underlättar samarbete. Denna viktiga aspekt fick en extra dimension i Norden utifrån strukturen på föreningarna.

Det nordiska föreningslivet har också varit starkt subventionerat av skatteintäkter. Det har medfört att civilsamhället arbetat parallellt med staten även om det ofta – paradoxalt nog – varit en organisering i direkt kritik av staten eller av statlig politik. Medlemskap i en organisation och statens öppna förhållningssätt bidrog till att bilda förutsättningar för maktspredning. I sin tur bidrog detta till att öka den institutionella tilliten men även den mer generella sociala tilliten i samhället.

Stötta föreningslivet, inte minst ekonomiskt. Det är generellt gynnsamt om staten kan ha en öppen attityd till föreningslivet.

(ur Tillit – det nordiska guldet. Nordiska ministerrådet, Ulf Andreasson, 2017)

Mot den bakgrunden är det Region Östergötlands bedömning att de finansiella insatserna i högre grad borde läggas på de verksamheter, inte minst inom civilsamhälle och folkbildning, som utgör basen för det demokratiskapande arbetet. Istället för att förstärka finansieringen till myndigheter och offentliga organ. En viktig aspekt som lyfts i utredningen och där Region Östergötland ställer sig positivt är ett förtydligt demokratuppdrag för skolan. Vilket i sin tur pekar på vikten av att det finns skolbibliotek för alla elever på alla utbildningsnivåer, som stöd för samverkan och demokratiframjande nod på den enskilda skolan.

Perspektivet av en decentraliserad istället för en centraliserad finansiering förstärks av de tydliga utmaningar vi ser genom ett utökat utanförskap, allt tydligare klyftor i såväl ekonomiska förutsättningar som möjlighet att utöva inflytande och vara delaktig i det demokratiska samtalet.

En tydlig utmaning är det ”demokratiska underskottet” med upplevelsen att stå långt från delaktighet i demokratiska processer, till viss del även förstärkt av att många beslut flyttats till EU-nivå. I utredningen saknas genomgående EU-perspektivet vilket Region Östergötland beklagar. År 2016 lämnade Region Östergötland inspel på betänkandet EU på hemmaplan (2016:10) som hade ett starkt fokus på demokratiperspektivet. Betänkandet föreslog åtgärder på tre områden – höja kunskapen om EU, öka möjligheterna till insyn och delaktighet samt förbättra informationstillgången om EU-institutionernas organisering, men också löpande information om pågående processer. Betänkandet slog också fast att det finns ett demokratiskt underskott i Sverige på grund av den låga kunskapen och de begränsade möjligheterna till delaktighet och tillgång på information. Det är därför förvånande att aktuell utredning inte refererar till betänkandet EU på hemmaplan som en av de offentliga utredningar som ägt rum senaste åren. Demokratipolitikens mål handlar om att stärka individens möjligheter till inflytande och därför bör den demokratifunktion som föreslås i utredningen även arbeta för att främja insyn, delaktighet och inflytande i frågor som beslutas av EU.

Regionledningskontoret
Rikard Åslund

2022-11-15

Dnr: RUN 2022-
8745

För en ökad delaktighet i demokratiska processer som kan uppfattas som ”långt borta” måste fokus läggas på att bygga demokratin från grunden, genom civilsamhällets föreningsliv, folkbildningen och kulturens mötesplatser. Såväl genom stärkt information som genom finansiella insatser till de nivåer där det faktiska och praktiska demokratikapandet blir verklighet.

Slutligen är Region Östergötland frågande till varför endast fyra regionorganisationer är utvalda som remissinstanser, medan samtliga länsstyrelser står med på remisslistan. Detta bäddar för en uppenbar risk för en obalans i såväl svarsfrekvens som synpunkter på remissen.

Marie Morell
Ordf. Regionstyrelsen
Region Östergötland